

KIUSAAMISEN EHKÄISYN JA PUUTTUMISEN SUUNNITELMA 2022

Kiteen kaupungin varhaiskasvatus

Sisältö

1. Taustaa
2. Mitä kiusaaminen on?
3. Kiusaamisen tunnistaminen
 - 3.1 Havainnointi
4. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen keinot
 - 4.1 Positiivinen pedagogiikka ja ratkaisukeskeinen toimintatapa
 - 4.2 Osallisuus ja yhteisöllisyys
 - 4.3 Tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu
 - 4.4 Yhteistyö huoltajien kanssa
5. Arviointi

1. Taustaa

YK:n lasten oikeuksien yleissopimuksen mukaan lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiensa ulkonäön, alkuperän, mielipiteiden tai muiden ominaisuuksien vuoksi. Lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta ja välinpitämättömältä kohtelulta. (YK:n lasten oikeuksien yleissopimus) Varhaiskasvatukseen (10 § 540/2018) perustuen lasta tulee varhaiskasvatuksessa suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Varhaiskasvatuksen lähtökohtana on, ettei kiusaamista pääse syntymään.

Perusopetuslain 29§ mukaan koulun opettajan tai rehtorin tulee ilmoittaa tietoonsa tulleesta koulussa tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta niihin syyllistyneen ja niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle. Varhaiskasvatuksen (2022) sekä esiopetuksen (2014) opetussuunnitelman perusteissa edellytetään laatimaan suunnitelma siitä, miten kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään, miten kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan. Lapsille, heidän huoltajilleen sekä esiopetuksen henkilöstölle tulee antaa tietoa väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän erilaisista ilmenemismuodoista, ennaltaehkäisystä ja esiopetuksen toimintatavoista näissä tilanteissa.

Kiteen kaupungin varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu se, että kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään. Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. (Kiteen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetussuunnitelma 2022.)

Kiteen kaupungin varhaiskasvatuksen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatimisessa on käytetty lähteenä seuraavia teoksia: *Kirves, Stoor-Grenner, 2010, Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa – Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen*; *Ranta, S. 2021, Kasvun juuret: miten tuen lapsen oppimista ja hyvinvointia?*; *Laaksonen, V. 2022, Kaveritaidot varhaiskasvatuksessa.*

2. Mitä kiusaaminen on?

Kiusaamisen ja konfliktien välisenä erona pidetään sitä, että kiusaajan ja kiusatun välillä vallitsee vallan epätasapaino. Konflikteissa ja riidoissa on usein kyse kahdesta suhteellisen tasaväkisestä henkilöstä, jotka riitelevät tai ovat eri mieltä jostakin asiasta. Kiusaamisessa puolestaan on kyse siitä, että kiusatulla on vaikeuksia puolustautua itseensä kohdistuvaa kielteistä toimintaa vastaan.

Kiusaaminen on toistuvaa, tahallista ja toista psyykkisesti tai fyysisesti vahingoittavaa toimintaa. Varhaiskasvatuksessa esiintyvä kiusaaminen voi olla joko fyysistä, psyykkistä tai sanallista kiusaamista.

FYYSINEN

- Lyöminen
- Potkiminen
- Kamppaaminen
- Esteenä oleminen
- Vaatteiden repiminen
- Nipistely
- Kivien ja hiekan heittäminen
- Leikin sotkeminen

PSYKKINEN

- Uhkailu
- Manipulointi
- Kiristäminen
- Ilveily, ilmeily
- Poissulkeminen
- Leikin sääntöjen muuttaminen
- Selän takana puhuminen
- Puhumatta jättäminen

SANALLINEN

- Haukkuminen
- Nimittely
- Härnäminen
- Lällättäminen
- Vaatteiden, hiusten ym. negatiivinen kommentointi

3. Kiusaamisen tunnistaminen

Havainnoi lasten leikkejä sekä sisällä että ulkona.

Ole lasten lähellä ja osallistu leikkeihin aktiivisesti.

Rohkaise lapsia kertomaan kiusaamisesta, korosta että kertominen ei ole kantelua.

Keskustele lasten kanssa kiusaamisesta ja ystävyydestä.

Käytä kuvia, jotka esittävät erilaisia kiusaamistilanteita.

Tee yhteistyötä vanhempien kanssa ja rohkaise heitä ottamaan yhteyttä.

Lue lasten kanssa erilaisia aiheita käsitteleviä kirjoja.

Tarkkaile tai tutki lähemmin lasten yhteistoimintaa ryhmässä ja dokumentoi havaintosi.

3.1 Havainnointi

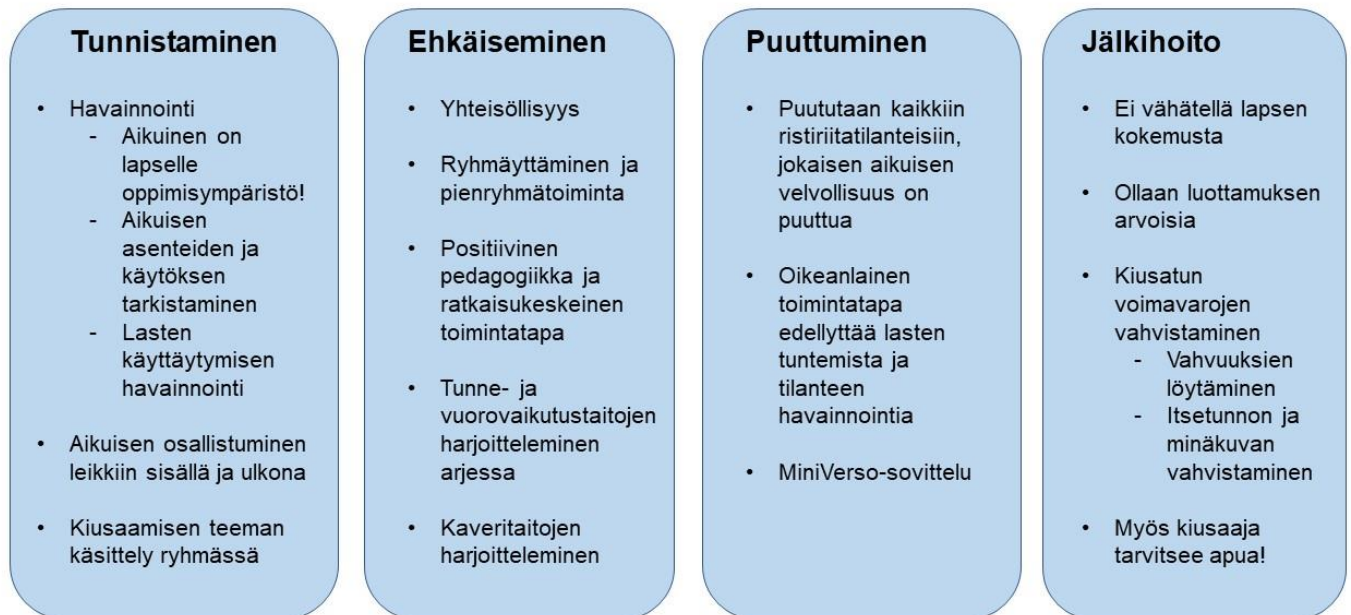
Kiusaamisen ehkäisyssä leikki nousee hyvin tärkeäksi tekijäksi. Pienillä lapsilla tyypillinen kiusaamisen tapa on leikistä poissulkeminen mikä tapahtuu niissä tilanteissa, kun lapset valitsevat leikkikaveria tai hakeutuvat oma-aloitteisesti leikkiryhmiin. Leikkikaverien valinta on tilanne, jossa lapset käyttävät valtaa ja hallitsevat ryhmän sosiaalisia suhteita.

Havainnoimalla lasten leikkejä saadaan paljon tietoa lasten sosiaalisista suhteista, lapsiryhmän dynamiikasta sekä yksittäisen lapsen vuorovaikutussuhteista muiden lasten kanssa. Havainnointia voidaan tehdä osallistumalla aktiivisesti lasten leikkeihin, havainnoimalla leikkiä ulkopuolelta tai lasten leikkejä voidaan videoida (lupa oltava) jolloin tilanteisiin voidaan palata jälkikäteen.

Ohjaamalla ja osallistumalla leikkeihin aikuinen pääsee vaikuttamaan roolien valintaan ja varmistamaan, että jokainen lapsi saa vuorollaan erilaisen roolin sekä pääsee vaikuttamaan leikin kulkuun. Lisäksi aikuinen voi tukea niitä lapsia, joiden taidot liittyä leikkiin ovat syystä tai toisesta puutteelliset. Aikuinen ohjaa myös muuta ryhmää ottamaan torjutun lapsen ryhmän jäseneksi.

Aikuisen on myös syytä havainnoida omaa toimintaansa ja tarkistaa asenteitaan jokaista lasta sekä työkaveriaan kohtaan.

4. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen keinot

Kiusaamisilmiö on monitahoinen ja se koskettaa koko lapsiryhmää, ja sillä voi olla kauaskantoiset seuraukset. Kiusaamisen vastainen työ lähtee yhteiskunnan ja yhteisön rakenteista. Aikuisten on tehtävä yhteistyötä, jotta kiusaamista voidaan ehkäistä. Kaveritaitojen vahvistaminen ja myönteisen toimintakulttuurin rakentaminen ovat keskeisessä roolissa kiusaamisen ehkäisyssä. Päiväkodin toimintakulttuuri, henkilöstön keskinäinen vuorovaikutus sekä vanhempien osallistaminen rakentavat lasten toimintaympäristön ilmapiiriä.

Tiimin toiminta heijastuu aina lapsiryhmään. Aikuinen on lapselle oppimisympäristö ja työntekijöiden keskinäiset suhteet sekä keskinäinen vuorovaikutus toimivat mallina lapsille. Toimivassa tiimissä vallitsee luottamus ja työntekijät huomioivat myös toistensa tarpeita. Positiivinen vuorovaikutus, hyvät käytöstavat, kiinnostus toista kohtaan, huumori, lupa yrittää ja epäonnistua, luottamus ja arvostus ovat tiimityössä tärkeitä asioita. Mikäli tiimityössä on selviä ristiriitoja, toiminta näyttää epäjohdonmukaisena ja toiminnan toteuttamiseen liittyy paljon epävarmuutta. Tämä vaikuttaa ilmapiiriin ja sitä kautta lasten käyttäytymiseen. Tiimityön ongelmat ja stressaava ilmapiiri heikentävät vuorovaikutuksen laatua, kuten esimerkiksi lapsen kohtaamista tunnetasolla.

Puutu kaikkiin riitoihin ja konflikteihin

Suhtaudu aina vakavasti tilanteisiin ja kerro kiusaajalle, että hänen käyttöksensä ei ole hyväksyttävää.

Keskustele yhdessä lasten kanssa tapahtuneesta. Mieti lasten kanssa vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja anna heidän valita niistä tilanteeseen sopivimmat.

Arvioi jokainen tilanne erikseen. Mieti, onko kyseessä riita vai kiusaamistilanne.

Tee lasten kanssa sopimuksia ja seuraa, kuinka lapset pitävät niistä kiinni.

Muista, että sekä kiusaaja että kiusattu tarvitsevat apua ja tukea.

Muista, että ei ole yhtä oikeaa toimintamallia vaan oikeanlainen toimintatapa edellyttää lasten tuntemista ja tilanteen havainnointia.

Yritä ymmärtää mistä kiusaajan käyttäytyminen johtuu, jolloin pystyt luomaan häneen positiivisemmän suhteen.

Harjoitelkaa tunne- ja vuorovaikutustaitoja arjen tilanteissa.

Ohjaa kiusaajaa muuttamaan toimintatapojaan.

4.1 Positiivinen pedagogiikka ja ratkaisukeskeinen toimintatapa

Kiteen varhaiskasvatuksessa toimintaa ohjaavat positiivisen pedagogiikan ja ratkaisukeskeisen toimintatavan periaatteet. Positiivisessa pedagogiikassa lasten luontevahvuuksien tunnistaminen ja esiin nostaminen on tärkeää. Lapsia autetaan tunnistamaan ja käyttämään omia luontevahvuuksiaan ja tämän myötä koko lapsiryhmän myönteinen tunneilmapiiri kehittyy. Luontevahvuuksista keskustellaan ja niitä käsitellään myös yhteistyössä lasten perheiden kanssa, jolloin tuetaan perhemyönteistä tunneilmapiiriä.

Ratkaisukeskeiseen toimintatapaan kuuluu myönteinen tapa kohdata haasteita ja pulmatilanteita. Haasteet ja pulmat ovat taitojen oppimista vähitellen ja luovien ratkaisujen käyttöä. Haasteellisissa tilanteissa kiinnitetään huomio siihen mitä osataan, pidetään yllä toiveikkuutta ja kiinnitetään huomio lapsen vahvuuksiin yhteistyössä lapsen perheen kanssa. Olennaista on lapsen kehuminen, kiittäminen ja kannustaminen sekä onnistumisista iloitseminen yhdessä.

4.2 Osallisuus ja yhteisöllisyys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitaan, että kasvatuksessa vahvistetaan toiset huomioonottavia käyttäytymismuotoja ja toimintatapoja. Tämä on kiusaamisen ehkäisyn kannalta tärkeä tavoite. Kasvatuspäämääränä se tarkoittaa esimerkiksi sitä, että jokainen lapsi oppii ottamaan muita huomioon ja välittämään toisista. Itsenäisyyden lisääminen ja asteittainen vastuunotto omasta toiminnasta ovat edellytyksenä sille, että lapsi oppii ymmärtämään tekojensa seurauksia yhteisössään.

Osallisuus on yhteisöön kuulumista. Mikäli lapsi jää syrjään, eikä koe voivansa vaikuttaa tilanteisiin, muuttuvat tilanteet hänelle merkityksettömiksi, mistä voi seurata häiriökäyttäytymistä tai vetäytymistä. Osallisuuden kokemus syntyy osana vuorovaikutteista sosiaalista toimintaa. Kun lapsi on osallinen, hänet otetaan mukaan ryhmän yhteiseen keskusteluun, suunnitteluun, leikkiin tai toimintaan. Osallistavalla toiminnalla voimme luoda osallisuutta ja yhteisöllisyyttä.

Yhteisöllisyyden syntymiseen vaikuttaa kaikkien yhteisön jäsenten tietoisuus tehtävistä ja tavoitteista. Yhteisöllisyys ei ole automaatio vaan sitä tulee rakentaa. Uusien työntekijöiden ja sijaisten perehdyttäminen yhteisön toimintakulttuuriin on tärkeää. Toimivan yhteisön yksi tärkeimmistä tunnuspiirteistä on turvallisuuden tunne. Turvalliseksi koetussa yhteisössä ei kiusata muita, käyttäytyä väkivaltaisesti tai syrjitä muita.

Jokaisella lapsella on oikeus kokea kuuluvansa omaan varhaiskasvatusryhmäänsä. Yhdessä opitaan, koetaan elämyksiä sekä nautitaan yhdessä olemisesta. Myös perhe ja läheiset voivat osallistua toimintaan. Varhaiskasvatusryhmät ja yksiköt tekevät yhteistyötä esimerkiksi järjestämällä yhteisiä retkiä, tapahtumia ja esityksiä.

4.3 Tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu

Kiusaamista ehkäisevän työn pohjana on tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu. Tunnetaitoihin kuuluu kyky tunnistaa ja nimetä tunteita. Tunnetaitojen kehittyessä lapsi oppii miksi ja minkälaisissa tilanteissa erilaiset tunteet heräävät. Lapsi oppii säätelemään tunteiden voimakkuutta sekä käyttämään luovaa ongelmanratkaisua kohdatakseen omat ja muiden tarpeet tyydyttävällä tavalla. Tunnetaitojen oppiminen tukee lapsen itsetuntoa, auttaa lasta pärjäämään kaverisuhteissa, tekee arjesta kotona ja päiväkodissa sujuvampaa sekä tukee lapsen psyykkistä ja fyysistä terveyttä.

Aikuisen malli ja esimerkki ovat tärkeitä lapsen omaksuessa tapoja ja sääntöjä.

Tunnekasvatuksessa on tärkeää, että aikuinen itse nimeää omia tunteitaan ja antaa mallin, kuinka tunteiden kanssa pärjätään. Myös aikuisten keskinäinen vuorovaikutus vaikuttaa siihen, miten lapsi oppii ihmisten välistä kunnioitusta. Lapsi huomaa herkästi, kunnioitetaanko työyhteisössä

toista ihmistä ja millä tavalla muita kohdataan ja kohdellaan. Aikuisten arvostava ja kuunteleva malli välittyy lapsille.

Kiusaamisen ehkäisyn pohjana on lapsen kyky asettua toisen ihmisen asemaan, kyky empatiaan. Pienten lasten empatiakyky kehittyy yleensä arkipäivän tilanteissa sekä niistä malleista, joita lapsi yhdessä elämisestä saa. Lasta ympäröivien aikuisten tehtävänä on seurata lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä ja tarvittaessa kiinnittää sen opettamiseen erityistä huomiota. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelun tarkoituksena on saada lapsi itse ymmärtämään, miksi toiset toimintatavat ovat sopivia ja toiset eivät.

4.4 Yhteistyö huoltajien kanssa

Perheiden ja huoltajien rooli kiusaamisen ehkäisyssä on tärkeä. Huolimatta siitä, että kiusaaminen tapahtuu ryhmässä, jossa akuutit tilanteet tulee ratkaista, on kiusaaminen aina myös kodin asia. Kodin kasvatusarvot heijastuvat lapseen ja hänen tapansa liittyä vertaisryhmään ja toimia siinä. Onnistunut kiusaamisen ehkäisy edellyttää kasvatusyhteistyötä ja yhteistä arvokeskustelua huoltajien ja varhaiskasvatuksen välillä. Huoltajat tarvitsevat tietoa kiusaamisesta ilmiönä. Huoltajien tietoisuutta ja ymmärrystä voidaan herättää ja lisätä keskusteluissa, vanhempainilloissa ja tiedotteilla. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan on tärkeä kuunnella huoltajia ja ottaa vakavasti heidän huolensa, sillä lapset kertovat usein negatiiviset asiat mieluummin kotona. Huoltajat myös huomaavat kiusaamiseen liittyviä oireita, joihin tulee kiinnittää huomiota, kuten haluttomuus osallistua varhaiskasvatukseen tai univaikeudet. Varhaiskasvatuksessa tulee aina selvittää yhdessä huoltajien kanssa, mitä lapsen kertomuksen tai oireilun takana on.

5. Arviointi

Tämä kiusaamisen ehkäisemisen ja puuttumisen kuntakohtainen suunnitelma liitetään Kiteen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan, esiopetussuunnitelmaan ja kunkin yksikön perehdytyskansioihin.

Jokainen yksikkö ja ryhmä käy suunnitelman vuosittain läpi toimintakauden alkaessa. Tällöin sovitaan yhteiset käytännöt, kuinka ennaltaehkäisemme kiusaamista ja kuinka puutumme mahdollisiin kiusaamistilanteisiin. Sovittujen asioiden kirjaamiseen käytetään alla olevia lomakkeita. Sekä yksikön että ryhmien suunnitelmat liitetään yksikön perehdytyskansioon ja ryhmävasuihin. Suunnitelmaan palataan ja yhteisiä käytäntöjä arvioidaan toimintakauden aikana tarvittaessa, kuitenkin vähintään yhden kerran. Vanhat suunnitelmat arkistoidaan 5 vuotta päiväkodilla. Uudet työntekijät ja sijaiset perehdytetään suunnitelmaan.

Yksikön kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

Päiväkodin nimi: _____

Laadittu pvm: _____

Arviointi pvm: _____

Arvot ja yhteinen näkemys kiusaamisesta:

Arvot ja yhteinen näkemys kiusaamisesta:	
Miten pyrimme tunnistamaan kiusaamista?	Arviointi (Miten suunnitellut toimet ovat toteutuneet?)
Miten kiusaamista ehkäistään?	Arviointi (Miten suunnitellut toimet ovat toteutuneet?)
Miten kiusaamiseen puututaan?	Arviointi (Miten suunnitellut toimet ovat toteutuneet?)

Mitä yhteistyötä teemme huoltajien kanssa kiusaamisen ehkäisemiseksi?	Arviointi (Miten suunnitellut toimet ovat toteutuneet?)
Miten suunnitelmasta tiedotetaan ja kenelle?	Arviointi (Miten suunnitellut toimet ovat toteutuneet?)

Suunnitelman laadintaan osallistuneet:

Suunnitelman arviointiin osallistuneet:

Ryhmän kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

Ryhmän nimi: _____ Laadittu pvm: _____
Suunnitelman _____
laativat: _____ Arviointi pvm: _____

Miten kiusaamista ilmenee ryhmässä?	Arviointi
Miten kiusaamista ehkäistään?	Miten suunnitellut toimet ovat toteutuneet?
Miten kiusaamiseen puututaan?	Miten suunnitellut toimet ovat toteutuneet?
Mitä yhteistyötä teemme huoltajien kanssa kiusaamisen ehkäisemiseksi?	Miten suunnitellut toimet ovat toteutuneet?
Miten suunnitelmasta tiedotetaan ja kenelle?	Miten suunnitellut toimet ovat toteutuneet?